

Skosmos –ontologiaselaimen käytettävyydestä: kolmas testikierros

Sini Pessala

Sisältö

Taustaa	1
Käytettävyydestä	1
Testaustilanne	2
Yhteenveto osallistujista	3
Tulokset	3
SUS-pisteet	3
VESAsta Fintoon siirtyminen	4
Havaitut käytettävyysongelmat ja huomiot	4
Tulevista testeistä	4
Liite 1: Havaitut käytettävyysongelmat	5
Liite 2: Huomiot	6
Käyttäjien kommentit	6
Omat huomiot	7

Taustaa

Kansalliskirjaston ylläpitämä Finto-palvelu käyttää projektissa kehitettävää Skosmos-ohjelmaa. Skosmos on työkalu kontrolloitujen sanastojen, kuten asiasanastojen ja asiasanastotyyppisesti käytettävien ontologioiden julkaisuun. Työkalu tarjoaa selailu- ja hakukäyttöliittymän sanastoille sekä avoimet rajapinnat koneellista käyttöä varten. Käyttöliittymä on monikielinen sisältäen tällä hetkellä suomen-, ruotsin-, norjan-, saksan- ja englanninkieliset käyttöliittymäversiot.

Skosmokselle ja sen edeltäjälle ONKI Lightille on tehty Finto-projektissa jos aikaisempia käytettävyydesteitä, joiden raportit ovat luettavissa Doriassa¹². Tämä raportti noudattelee aikaisempien testikierrosten raporttien sisältöä.

Käytettävyydestä

Tämän raportin tarkkailu- ja käyttäjätestitulokset on tehty Skosmoksen 0.7.2-versiolla helmikuussa 2015.

Aikaisemmasta kahdesta käytettävyydestestikierroksesta poiketen tällä kolmannella testikierroksella pyydettiin testikäyttäjää pelkästään asiansanoittamaan tilanteen ohjaajan

¹ <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201312127628>

² <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061829342>

antama kirja, eikä osallistujien normaalia asiasanoitusta tarkkailtu. Muutoksen taustalla oli käytettävyytestien analyysin nopeuttaminen ja keventäminen. Testirungon muutoksen johdosta testauksen päätavoite käyttöliittymän yleisestä kehittämisestä vaihtui käyttöliittymän ongelmien etsimiseen sekä parannusehdotusten kuuntelemiseen. Testitilanteiden tavoitteita olivat lisäksi:

1. Selainkäyttöliittymän testaaminen kevään 2015 ulkoasumuutoksen jälkeen
2. Selainkäyttöliittymän testaaminen ruotsinkielisillä käyttäjillä
3. Saada vertailuarvo prototyypin käytettävyyteen, käyttäen System Usability Scale -metodia (SUS)

Testitilaisuuksia oli tällä testikierroksella yhteensä neljä. Jo pienetkin testausmäärät tuovat esiin ohjelmiston kriittisimmät ongelmat vähillä resursseilla. Testien tavoitteena on saada kattava kuva Skosmos-ohjelmiston ongelmista ja parannuskohdista, mutta ontologioilla asiasanoittavia organisaatioita on Suomessa vähän. Koska saman testaajan käyttämistä useilla kierroksilla halutaan välttää, tulee uusia testiajia ja organisaatioita olla jäljellä tulevia testejä varten.

Seuraavissa luvuissa esitellään testitilanne sekä käsitellään tilanteen runko yhdessä testien tavoitteiden kanssa.

Testaustilanne

Kaikki testikierroksen osallistujista tekevät kuvailua työkseen. Testitilanteiden kesto vaihteli noin 0,5-1 tunnin välillä riippuen osallistujan käyttämästä ajasta asiasanoitukseen sekä hänen esittämistään muista kommentteista. Testitilanteessa osallistajat olivat kaksin tilanteen ohjaajan kanssa tyhjässä työ- tai neuvotteluhuoneessa. Osallistajat käyttivät tilassa ollutta pöytäkonetta testitehtävän tekemiseen.

Tilanteiden runko:

1. **Kirjan asiasanoittaminen YSOlla**
 - Kirjan nimekkeen ja takakannen keskeiset termit eivät sellaisenaan löydy YSOsta, mikä pakottaa käyttäjät selaamaan ontologiaa enemmän. YSOssa on käsitteitä suomeksi, ruotsiksi sekä englanniksi, mitä voi hyödyntää sopivaa asiasanaa etsiessä.
 - Osallistuja lisäsi haluamansa käsitteen oletustermin tekstitiedostoon.
2. **Ylimääräisiä kysymyksiä**
 - Millä järjestelmässä asiasanoittaa, mikä asiasanasto
 - Milloin voi vaihtaa VESA-verkkosanastosta Finto-palvelun käyttöön?
3. **Loppukyselylomake**
4. **Kysymyksiä / keskustelua tilanteesta**
 - Vastaaminen kysymyksiin, joihin ohjaaja ei voinut testitilanteen ollessa kesken vastata sekä yleistä keskustelua.

Kirjan asiasanoittaminen YSOlla -osuudessa käyttäjiä pyydettiin asiasanoittamaan ”Not Exatly”-niminen kirja. Kirja on valittu sillä perusteella, että kuvailijoiden ensimmäiseksi mieleen tulevat asiasanat eivät löydy YSOsta, mikä pakottaa kuvailijoita selailemaan ontologiaa löytääkseen sopivia käsitteitä kuvaamaan kirjaa.

Yhteenveto osallistujista

Käyttäjätestitulanteiden osallistujien tiedot löytyvät taulukosta 1. Kaikki testikäyttäjistä tekevät sisällönkuvailua työkseen kirjastossa. Käyttäjät G1 ja G2 tekevät kuvailua täyspäiväisesti, kun käyttäjät H1 ja H2 käyttävät kuvailuun 30-50% työajastaan. Suurin osa testikäyttäjistä käyttää VESA-verkkosanastoa³ asiasanoituksessa käytettävän tesauuksen selaamiseen.

Testikäyttäjä	G1	G2	H1	H2
Organisaatio	Kansallis- kirjasto	Kansallis- kirjasto	Åbo Akademi	Åbo Akademi
Toimenkuva	Sisällönkuvailu	Sisällönkuvailu	Asiakaspalvelu, sisällönkuvailu	Kirjastotyö, sisällönkuvailu
Käytettävä sanasto	YSA	YSA	ALLÄRS	ALLÄRS
Ikä	<40 v	>40 v	<40 v	>40 v
Kuvailukoke- mus työssä	1-5 v	1-5 v	1-5 v	5-10 v
Selailukäyttö- liittymä	Aleph, VESA	Aleph, VESA	Finto	VESA

Taulukko 1: Testikäyttäjien tiedot

Tulokset

SUS-pisteet

System Usability Scale (SUS) on metodi, jolla järjestelmän käytettävyys on tiivistettävissä numeroarvoksi. Järjestelmän SUS-pistearvo saadaan vastaamalla kymmeneen kysymykseen järjestelmän käytettävyydestä asteikolla 1-5. Tämän jälkeen vastauksista muodostetaan lukuarvo väliltä 0-100. Käytännön empiiristen tutkimusten mukaan järjestelmä suoriutuu keskimääräisesti muihin järjestelmiin verrattuna, mikäli sen SUS-pisteet ovat 68. SUS-pisteiden avulla ei voi tietää mitä asioita järjestelmässä tulisi parantaa, mutta se mahdollistaa järjestelmän vertaamisen eri järjestelmiin tai omiin aikaisempiin versioihinsa. Lisää tietoa SUS-pisteistä löytyy muun muassa Measuring Usability – sivustolta⁴.

Testierän SUS-pisteet:

³ <http://vesa.lib.helsinki.fi/>

⁴ <http://www.measuringusability.com/sus.php>

Testikäyttäjä	G1	G2	H1	H2
SUS-pisteet	77,5	75	72,5	77,5

Taulukko 2: Testikäyttäjien antamat SUS-pisteet

Nykyisen ja aikaisempien käytettävyytestien SUS-pisteet:

Testierä	ONKI3 ⁵	Testierä 1	Testierä 2	Testierä 3
SUS-keskiarvo	48	80	80	76

Taulukko 3: Kaikkien käytettävyytestien SUS-pisteiden keskiarvot

Taulukosta 3 voidaan huomata, että testierässä 3 SUS-keskiarvo on matalampi kuin testierissä 1 ja 2. Piste-ero on pieni ja se on saatu pienestä otoksesta käyttäjiä. SUS-pisteiden tarkoitus onkin Skosmoksen evaluaatiossa toimia varoitussignaalina, mikäli palvelun käyttämiseen ilmenee uusia suuria ongelmia. Nämä ongelmat näkyisivät SUS-pisteiden dramaattisena laskuna. Koska kolmannen testierän SUS-keskiarvo ei poikkea merkittävästi aiemmista keskiarvoista, ei palvelun käyttö ole kokonaisuutena hankaloitunut.

VESAsta Fintoon siirtyminen

Käytettävyytestin yhteydessä testikäyttäjiltä tiedusteltiin mitä asioita Fintossa tulisi muuttaa, jotta he voisivat siirtyä VESA-verkkosanastosta Finton käyttöön. Yksikään testikäyttäjistä ei nähnyt testin perusteella esteitä Finton käytön aloittamiseen.

Havaitut käytettävyysongelmat ja huomiot

Testitilaisuuksien aikana havaitut ongelmat on kerätty liitteeseen 1. Toistettavissa olleet ongelmat on lisätty Skosmoksen ongelmienraportointiympäristöön. Kyseisissä tapauksissa ongelman issue-kentässä on linkki ongelmaraporttiin. Muut huomiot löytyvät liitteestä 2.

Verrattuna aikaisempiin testikierroksiin, Skosmoksesta löytyi vain vähän virheitä. Koska testikierroksella ei löytynyt kriittisiä ongelmia Skosmos-ohjelmasta tai Fintosta, Skosmos 1.0 -versio julkaistiin heti käytettävyytestien päätyttyä.

Tulevista testeistä

Mahdollisia testauskohteita olisi testata Skosmoksen pian valmistuvaa uudistusta erikielisten termien esittämiseen sekä tarkkailla ontologiakehittäjiä heidän käyttäessään Fintoa. Skosmoksen tulevista käyttöliittymätestauksista ei ole varmuutta. Seuraava testikierros saatetaan järjestää syksyllä 2015.

⁵ Lähde: Rami Alatalo. 2010. Ontologiapalvelun käyttöliittymän jatkokehitys. Opinnäyte. Aalto-yliopisto, Informaatio- ja luonnontieteiden tiedekunta.

Liite 1: Havaitut käytettävyysoingelmat

Issue	Havainto	Oingelma	Ratkaisuehdotus	Tila
182	uuden käsitteen avaus voi kestää 4-5 sekuntia	LCSH-vastineiden nouto on hidasta, jos ne eivät tule välimuistista	LCSH:n lataaminen lokaalisti	avoin
208	auto-complete-tuloksia enemmän vaikka hakutermi on pidempi	auto-complete-haku toimii epäkonsistentisti	hakuongelman korjaaminen	korjattu
209	hierarkiassa pitkiä termejä ei näytetä kokonaisuudessaan	termi katkaistaan kesken	lisätään ...-merkit ilmaisemaan termin katkaisua	avoin
211	palatessa aikaisemmalle sivulle tulee hakukenttään aikaisemman haun osuma	hakukenttään ilmestyy tekstiä, jota käyttäjä ei kirjoittanut tai hyväksynyt	hakukenttä tyhjennetään tai siihen ilmestyy käyttäjän aikaisemmin kirjoittama hakulauseke	avoin
216	ryhmän nimi ei erotu sen käsitteistä	ryhmän nimen muotoilu on sama kuin sen jäsenten	korostetaan ryhmän nimeä esim. tyylin tai fonttikoon muutoksella	korjattu
217	ryhmät-välilehti avaa ryhmän jäsenten sijasta listan kaikista ryhmistä	jos on klikannut jonkin toisen välilehden auki, ei enää pysty näkemään listaa ryhmän jäsenistä	välilehden yläosassa on ”näytä kaikki ryhmät”-nappi, minkä jälkeen ovat aukaistun ryhmän jäsenet	avoin
218	palatessa sivulle ei näe listaa ryhmän jäsenistä	ryhmän jäseniä ei ladata, jos sivulle palataan käyttämällä selaimen back-nappia	ryhmän jäsenet ladataan myös sivulle palatessa	korjattu
219	käsitteen ryhmät ovat sekalaisessa	ryhmien järjestäminen ei	ryhmien järjestäminen aakkos- ja	avoin

	järjestyksessä	toimi	numerojärjestykseen	
228	kaksi samannimistä LCSH-vastinetta	LCSH-sanastossa voi olla useampi käsite, joilla on sama oletustermi	keksitään tapa erotella käsitteet toisistaan	avoin
	hierarkiaa ei näy joskus avattaessa käsite ryhmälistasta	välilehti vaihtaa ryhmästä hierarkiaan eikä hierarkiaa ladata	varmistetaan, että pysytään ryhmävälilehdessä	korjattu
	kirjoittaessa hakusanan ja painaessa enter päätty ensimmäiseen hakutulokseen	enter-painikkeella tulisi siirtyä hakutulostaan	korjataan enter toimimaan samalla tavalla Hae-napin kanssa	korjattu

Liite 2: Huomiot

Käyttäjien kommentit

Huomioita	Pohdittavaa
Lähes kaikki käyttäjät kertoivat käyttävänsä normaalisti Finton etusivun hakua. Yksi käyttäjistä koki Finton monimutkaisena johtuen aikaisemmista kokemuksistaan etusivun globaalin haun kanssa.	Voitaisiin selvittää miten käyttäjät todellisuudessa käyttävät Fintoa.
Kaipaisi enemmän selityksiä käsitteisiin	Mahdollista lisätä määritelmiä automaattisesti ulkoisia lähteitä hyödyntämällä?
”Pakotetut” yläkäsitteet eivät auta kuvailussa.	Tämän vuoden suunnitelmassa eriyttää asiasanoitukseen tarkoitetut käsitteet hierarkisoivista käsitteistä.
Palvelun ohje ei ole varsinainen ohje, vaan käyttäjä kaipaisi VESAn tyyppisiä ohjeita.	Miten tarkemmat haku- ja käyttöohjeet voitaisiin esittää Fintossa.
Toivoisi, että ”hae tästä sanastosta”-tekstin tilalla voisi vaihtaa haettavaa sanastoa (kuten etusivun haussa).	Halutaanko globaali ja lokaali haku pitää jatkossakin erillään.
Käyttäjä on aikaisemmin huomannut käyttäessään YSAa Fintoalla, että termeille	Osittainen tai puuttuva hierarkia johtuu siitä, että tesauksissa ei ole yhtenäistä hierarkiaa. Miten käyttäjille voitaisiin viestiä

28.4.2015

Kirjastoverkkopalvelut

ei tule aina hierarkiaa näkyviin.	Fintossa olevien tesauruksien ja ontologioiden eroista.
Käyttäjä on kokenut liian voimakkaaksi varoitusviestin, joka tulee käyttäessä YSAa ruotsinkielisellä käyttöliittymällä. Hän ehdotti, että varoituksen sijaan käyttäjä voitaisiin ohjeistaa Allärsiin, YSAn ruotsinkieliseen versioon.	Halutaanko tehdä mukautuksia, yhtä tesaurusparia varten.
Käyttäjälle on jäänyt epäselväksi joidenkin Fintossa olevien sanastojen tarkoitus.	Sanastoihin ja ontologioihin tarkempi kuvaus sisällöstä sekä ajatelluista käyttökohteista.

Omat huomiot

Huomioita	Pohdittavaa
Käyttäjä luovutti ”43 ATK”-ryhmän selailun, koska se oli liian pitkä	Miten luoda selailtavampia temaattisia ryhmiä?
Käyttäjät käyttävät välillä *-operaattoria hakujensa lopussa tai painaa hakukentässä enter varmistamaan, että hän saa varmasti kaikki hakutulokset.	Hakuohjeet voisivat selkiyttää miten hakulogiikka toimii.
Hakukenttään tulevat termit voivat olla pitkiä, jolloin hakukentän tyhjentäminen kestää kauan.	Hakukenttään voisi lisätä tyhjennysraksin.
Ruotsinkieliset käyttäjät katsovat muunkielisiä termejä käsitetiedon alta uloslähtevien yhteyksien laatikosta.	Tesaurukset eivät ole monikielisiä, joten muunkieliset termit löytyvät ainoastaan uloslähtevistä linkeistä, eikä itse käsitteen tiedoista. Miten käyttäjille voitaisiin viestiä Fintossa olevien tesauruksien ja ontologioiden eroista.